

Dolderse Kroniek

5e jaargang nr. 2 – mei 2002

uitgave van de
Historische Vereniging Den Dolder

Villa Chr. Pleines ca. 1910

Historische Vereniging Den Dolder

Oppericht 9 april 1997.

5e jaargang nr. 2, mei 2002

Verschijnt in de maanden: januari, mei en september.

Bestuur

Voorzitter: Bodes de Vries, Willem Coxlaan 12,
3734 BW Den Dolder.
tel. 030-2283082

Secretaris: Mieke van der Ploeg, Pleineslaan 61,
3734 EM Den Dolder.
tel. 030-2288252

Penningmeester: Harm Sok, Hezer Enghweg 63,
3734 GN Den Dolder.
tel. 030-2287515

Redactie

Mieke van der Ploeg (zie boven)
Hoofdredactie.
Albert van Silfhout, Joh. v. Duurenlaan 20,
3734 VD Den Dolder.
tel. 030-2293522
Harm Sok (zie boven)
Jan van Dijk, Van der Griendlaan 22,
3769 BM Soesterberg.
tel. 0346-352229

Tekstvoorstellen en reacties naar de redactie.

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Den Dolder.

De contributie bedraagt 13.60 Euro per jaar.

Betaling is mogelijk: Kontant bij de penningmeester,
of op postrekening **7739816** t.n.v. **Historische Vereniging Den Dolder**.

De homepage op internet van de vereniging is:

<http://www.geocities.com/albvs/dendolder>

ISSN: 1389-0026

Redactioneel

Het tweede nummer van het vijfde jaargang ligt voor u. Ook dit nummer geeft u weer wetenswaardigheden uit het verleden. We beginnen deze aflevering met een vervolg over het ontstaan van de "Dolderschen weg." De gelden heeft men inmiddels ontvangen en een aannemer heeft men ook al, dus kan men met de aanleg van de weg beginnen. U kunt in dit nummer lezen hoe de weg tot stand kwam en hoeveel de aanleg daarvan heeft gekost. Ook kunt u lezen waar het eerste huis in deze omgeving werd gebouwd en wie de eerste bewoners waren. Dan kunt lezen hoeveel men moest betalen om de overweg met paard of paard en wagen te mogen oversteken. Een lijst met de tolgelden wordt hierbij weergegeven.

Dan volgt het derde artikel van de familie van Bergenhenegouwen. Een beschrijving van de inwoners van het buurtje in deze omgeving.

Het tweede artikel over de School met den Bijbel gaat vooral over de ziekte en het ontslag van de heer G. Kat en de daarop volgende sollicitatieprocedure.

De redactie wenst u veel leesplezier.

Dolderseweg, aanleg en onderhoud (3)

Van de elf aannemers die voor de aanleg van de "Dolderscheweg" inschreven was Gerrit Keij uit Zevenhuizen de laagste. Hij schreef in voor een bedrag van f 13100,00.

De Commissie van Administratie heeft waarschijnlijk haast met de aanleg van de weg, want binnen een week wordt het werk gegund aan de deze firma uit Zevenhuizen. Zij bericht dat ook aan Gedeputeerde Staten van Utrecht middels onderstaand schrijven:

*"Aan Heeren Gedeputeerde Staten
Der provincie Utrecht.*

Zeyst den 19 Januari 1860

Ik heb de eer U mijne Heeren te berigten dat de Commissie van Administratie over den Dolderschen weg op maandag den 16e dezer het welk op zaterdag den 14e dezer aanbesteed en aangenomen is door G. Keij te Zevenhuizen aan dien aannemer heeft gegund."

Ook de provincie heeft waarschijnlijk haast met de aanleg van de weg, want een week later maakt de opzichter van de Provinciale Waterstaat al een afspraak om met de werkzaamheden te beginnen.

"Utrecht 27 januari 1860

Daar ik met den Heer Keij, aannemer van den Dolderschen weg ben afgesproken om aanstaande donderdag een aanvang te nemen met de werkzaamheden tot het opmaken der aardebaan enz. Verzoekende dat den persoon (van Doorn) met de dagelijks toezigt belast zijnde, zich des morgens ongeveer 10 ure, aan het Huis ter Heide te bevinden, ten einde een en ander te bepalen, ik zal daar ook komen.

*Met achting de prov. Opzichter
J. van Dijk."*

De aannemer wordt in gedeelten betaald. Elke keer als een vierde deel van de weg gereed is, wordt zijn werk door de Provinciale Waterstaat van Utrecht gekeurd en een proces-verbaal opgemaakt. Hij krijgt dan één vierde deel van de aannemingssom betaald.

"Procesverbaal van Opneming voor den derden termijn van betaling, wegens de voltooiing van het maken eener vernieuwden grindweg vanaf den grooten weg der 1e klasse van Utrecht naar Amersfoort nabij het huis ter Heide tot aan den straatweg van den Bildt naar Soestdijk nabij den Dolder gemeente Zeijst over eene lengte van 5404 ellen. Ingevolge der op den 14e januari 1860 gedane aanbesteding van de hierboven gemelde werken, en de daaraan volgende toewijzing, door Heeren Commissarissen op den 17e januari j.l. aan den aannemer G. Keij voor de som van 12200,00.

Verklaart de ondergetekende dat het werk naar voorschriften en op den bepaalden tijd is opgeleverd, zoodat overeenkomstig art. 7 par 18 van het bestek aan den aannemer G. Keij kan worden afgegeven het certificaat van betaling voor den derden termijn zijnde eenvierde gedeelte der aannemingssom ad f 3050,00 Zegge Drieduizend en vijftig gulden.

Hier komt bij:

Voor het verlagen van eene hoogte in de laan; ingraving gemiddeld 0,25 el ter breedte van 8 el over 200 el lengte bevat 400 kub el ad f 0,25 per kub el is f 100,=. Den weg 200 el langer gemaakt dan in het bestek is opgegeven; alzoo voor het maken der baan sleuf gezoden, bermes enz. ad f 0,33 per strekkende el f 66,= waarvan volgen art. 9 par. 22 van het ingeolge art. 7 par. 29 der algemeene voorwaarden moet worden afgetrokken de extra post zijnde $\frac{3}{4}$ procent der aannemingssom ad f 12200,= is f 91,50. Bedrag 3124,50.

Utrecht den September 1860

De opzichter J. van Dijk

Provinciale Waterstaat te Utrecht."

Wanneer men vanaf de Amersfoortseweg nabij de kerk het eerste gedeelte van het pad in een rechte lijn zou doortrekken, dan komt men uit bij Huize Staalbergen aan de Soestdijkerweg. Dit zou tevens de kortste weg geweest zijn en dat is waarschijnlijk ook de bedoeling geweest. Aan het eind van het eerste rechte stuk vanaf de Amersfoortseweg nabij het eind van de huidige Vossenlaan (op de kaart bij B) zou men dan enige heuvels vlak moeten maken, hetgeen aanzienlijk meer zou gaan kosten. Deze heuvels tussen de huidige Dolderseweg en de Reelaan zijn nog steeds goed te zien. De weg werd om deze heuvels geleid. Dat verklaart de verlenging van de weg met 200 el volgens het rapport van de Provin-

ciale Waterstaat. Ondanks de omleiding heeft men toch in de bocht bij de Hertenlaan een heuvel moeten vlakken. Ook daarvan zijn de sporen nu nog waar te nemen.

Het vierde en laatste termijn van betalen aan de aannemer G. Keij is op 28 Februari 1861. De weg kan nu in gebruik genomen worden. Hieronder wordt een totaal overzicht gegeven van de ontvangsten en uitgaven:

“Ontvangsten:

52 aandeelen á f 250,=	f	13000,--
Subsidie van de provincie	-	1000,--
Rente van belegde gelden	-	122,09

Totaal ontvangst	f	14122,09

Uitgaven:

26-6-58 G. van Doorn arbeidsloon en rijloon	f	461,18 ½
18-9-58 K. Renes voor puin	-	326,81
31-12-58 W.D.S. Schas voorschotten over 1858	-	50,78
9-11-59 G. van Doorn arbeidsloon	-	70,41
10-11-59 K. Renes leverantie puin	-	167,91
14-11-59 A. van Kooten rijloon	-	165,01
30-12-59 W. van der Valk ophalen geld 1 p/m	-	12,21
31-12-59 W.D.S. Schas wegens voorschotten	-	30,21
G. Key aannemer	-	12274,50
G. van Doorn voor opzigt bij het werk	-	301,71
J. van Dijk provinciale opzigter	-	122,--
J.C. Schadee, notaris	-	8,35 ½
W.D.S. Schas voorschotten over 1860	-	26,45
11-5-60 J.W. Evers voor drukloonen	-	36,--
Rijkebosch, kosten der aanbesteding	-	55,61
Zegels voor 4 geschreven aandeelen	-	2,76
Zegel	-	0,69
Totaal uitgave	f	14112,60

Afgesloten 1 juli 1861 voordelig saldo	f	9,49 “

De begroting wordt met bijna f 2500,-- overschreden en de tolgaarders-woning is nog niet gebouwd. Een bescheiden voordelig saldo ondanks de subsidie van Gedeputeerde Staten en het uitgeven van vier extra geschreven aandelen. Voor de aanleg van de weg heeft men waarschijnlijk als ondergrond puin gebruikt en daarover een laag grind. Voor het ophalen van het geld van de aandelen wordt een vergoeding gegeven van 1 per mille, dus de heer Van der Valk heeft volgens deze berekening f 12210,-- opgehaald. Zelfs de heer Van Dijk die waarschijnlijk in dienst was van de Provinciale Waterstaat ontvangt nog een flinke vergoeding.

De weg is inmiddels opengesteld voor het verkeer. Het is niet bekend of deze feestelijk is geopend zoals dat heden gebruikelijk is.

De toltarieven zijn inmiddels ook vastgesteld. Dus kan er nu een bord met deze tarieven worden gemaakt. De heer G. Moen uit Zeist heeft op 14 September 1861 een bord geschilderd met de toltarieven. Het bord wordt geplaatst bij de tolboom.

Het is een groot wit bord met zwarte letters:

“Tarief van de tolheffing op den weg van huis ter Heide naar den Dolder.

Voor een kar, boerenwagen of ander voertuig met uitzondering van een geladen mallejan, bespannen met een paard; . . . . . 5 cent
 Voor ieder paard daarboven. . . . . 5 cent
 Voor een geladen mallejan, bespannen met een paard, een rij of voertuig, hoe ook bespannen met een paard . . . . . 7 ½ cent
 Voor ieder ander paard daarboven . . . . . 7 ½ cent
 Voor ieder aangespannen ezel, muilezel of ander beest. . . . . 5 cent
 Voor ieder aangespannen hond, geit of bok . . . . . 1 ½ cent
 Voor een gezadeld paard. . . . . 5 cent
 Voor een ongeadeld paard . . . . . 2 ½ cent
 Voor ieder onaangespannen ezel of muilezel . . . . . 1 ½ cent
 Voor ieder ander beest, varken of schaap . . . . . 1 cent
 Voor eene kudde schapen uit meer dan 10 stuks bestaande . . . 10 cent

Vrijdom van tol zal worden verleend voor:

a. De paarden en rijtuigen behoorende tot 's koningshuis en die der Prinsen en Prinsessen.

- b. De paarden en rijtuigen niet anders voerende dan materialen te gebruiken van de weg.
 c. De paarden en rijtuigen dienende tot vervoer van Marechaussees en politie beambten.
 d. De karren of wagens uitsluitend mest of asch vervoerende.”

Nu de laatste uitgaven zijn verwerkt, blijkt dat men toch eindigt in de rode cijfers. Het is niet veel maar toch.

“Rekeningen en verantwoording over 1861

Ontvangst: voordelig saldo 1 juli 1861	f	9,49
Uitgaaf: G. Moen schilderwerk toltarievenbord	-	7,80
J. v/d Brink voor maken tariefbord	-	6,82
Zegel dezer rekening	-	0,69

Totaal	f	15,31
Nadelig saldo	f	5,82”

Het is inmiddels januari 1862 en de tol is nog niet in gebruik genomen en men heeft daarvan ook geen inkomsten. Ook de uitloting van het eerste aandeel is niet gedaan. Het werd tijd voor het aanstellen van een tolgaarder. De arbeider van de heer Staal is waarschijnlijk niet meer beschikbaar. Men ging zoeken naar een andere kandidaat.

De Commissie van Administratie heeft inmiddels wel een stuk grond gekocht aan de "Dolderschen weg" direct naast de in aanleg zijnde spoorweg. Daar wordt de tolgaarderswoning gebouwd door timmerman K. van Es uit de Vuursche. De kosten voor de bouw van deze woning bedraagt f 885,21. Het is het eerste huis in deze omgeving.

Dan komt er een brief van Dominee F.L. Rutgers te Huis ter Heide gericht aan de commissarissen aandeelhouders van de weg Huis ter Heide naar Den Dolder met de volgende inhoud:

“Soesterberg 29 Jan. 1862

Hooggeachte Heer,

“Door dezen ontvangt Gij een enkel woordje tot introductie van Mej. Foks, dezelfde vrouw over wie ik U eergisteren reeds heb gesproken.

Zij zou gaarne aan de tol op den nieuwen grindweg worden aangesteld, en nu heeft ze mij verzocht maar een briefje aan U mee te geven.

Ik doe dat des te eer, omdat het mij ook genoegen zou doen indien haar omstandigheden daardoor konden verbeterd worden. Zij kan nu nog taliter qualiter *) rondkomen want voor huyshuur heeft zij op dit ogenblik niet te zorgen: die worden betaald door de Goudsche familie van der Hr. Hess; maar over enige weken houdt dat op, en zelve kan zij in die huur niet voorzien. Dat bezwaar nu is verholpen wanneer zij vrij woning krijgt in een tolhuis en ook in andere opzigten zou dat haar goed convenieeren. Haar oudste zoon (± 19 jaar) is dan nog wat digter dan nu bij zijn werk: hij is arbeider bij mevr. Steengracht waar hij een vast daggeld verdient. Zij zelve is altijd gewend om geïsoleerd te wonen, de laatste 20 jaar op Kampoord en vroeger daar in de buurt toen haar vader tolgaarder was aan de tol op de Waterheuvel. En bovendien heeft zij kinderen in huis; die dan ook desgevorderd op de tol konden passen. Haar oudste dochter (± 17 jaar) is wel niet thuis: die gaat dienen in Utrecht, bij Mevr. Schuller tot Peursum. Maar, behalve haar zoon heeft zij toch nog 4 kinderen in huis successievelijk van 13, 11, 9, en 4 jaar of daaromtrent alle meisjes, behalve de jongste. Gedeeltelijk zouden die ook kunnen helpen voor de bebouwing van het land, waarvan het zware werk door de oudste zoo kan gedaan worden. Zoo zou alles voor haar zijn geregeld en daarvan is het natuurlijk dat zij gaarne dat postje zou hebben.

Ik begrijp dat alles om U thevens eenige inlichtingen te geven omtrent de familie: maar natuurlijk zal er door U nog iets meer worden verlangd, en daarom voeg ik erbij wat ik weet aangaande haar persoon en hoedanigheden. En dat is niets dan goeds behalve natuurlijk dat onwettige huwelijk: maar dat is geschied onder omstandigheden die voor haar wel eenigzins verschoonlijk zijn; en overigens heeft de gansche familie hier een goeden naam, terwijl niemand er iets kwaads van weet te zeggen. De kinderen ken ik omdat zij bij mij catechiseren en daarvan ik ze als bijzonder ordelijk en gewillig en nauwgezet waarmee het getuigenis van den meester overeenstemt. En de moeder heeft ook dezelfde deugden voor zoover ikzelf dat kan beoordeelen, en van anderen wel heb gehoord. Ik durf ze althans gerust recommanderen. Uit den aard der zaak kan ik er niet voor instaan; maar voor mijzelf zou ik haar wel vertrouwen en ik geloof dat zij dat ook verdient. Voor het overige moet zij zichzelf maar aanbevelen; mijn brief heeft U misschien toch al te lang opgehouden. Indien Gij werkelijk gunstig over haar denkt en dan nog meer zoudt willen weten dan zijn er in dezen omtrek informaties genoeg te verkrij-

gen, want bijna altijd heeft ze hier gewoond. Met name de meester (de Hr. Moesveld) kent de familie van nabij. De zaak komt U misschien lastig vallen, te midden van treurige omstandigheden. Hartelijk hoop ik intusschen dat de vooruitzichten nu wat beter zijn dan onlangs, en dat alles zich nog ten goede zal schikken.

Met verschuldigde Hoogachting en met aanbeveling heb ik de eer mij te noemen,

*Uw Dienstw. Dienaar
F.L. Rutgers."*

Ds. F.L. Rutgers

Het is duidelijk dat Dominee Rutgers zich het lot van mejuffrouw Foks aantrekt en een lans voor haar wil breken.

Wie is deze mejuffrouw Foks?

Het antwoord volgt hieronder.

Zij is geboren te Utrecht op 5 maart 1821 in de Jufferstraat en is Nederlands Hervormd gedoopt met de namen Christina Maria. Haar vader, Jan Foks, was toen 30 jaar oud en schoenmaker van beroep. Haar moeder, Maria Speelman, 34 jaar oud, had geen beroep. Christina, zoals ze daarna werd genoemd, werd later naaister van beroep. Toen Christina 19 jaar werd ging ze zelfstandig wonen. Ze vond een kamer aan de Springweg

in de Wijk E op nummer 106.

Toen zij 21 was, kreeg zij als ongehuwde vrouw op 29 juli 1842 een kind. Dit werd door de vroedvrouw Petronella Vrijenberg op het gemeentehuis in Utrecht aangegeven en kreeg de naam Andreas.

Toen zij drie jaar later haar tweede kind verwachtte ging ze voor de bevalling naar een ziekenhuis in Amersfoort. Daar werd op 26 april 1845 Maria geboren. Zij verhuisde toen naar de gemeente Soest en kwam te wonen in Soesterberg Wijk K nr. 22.

Daar kreeg ze nog 4 kinderen. Eerst drie meisjes, Christina, Cornelia en Kaatje en tenslotte een jongen, Hendrik Hermanus. Alle kinderen werden door verschillende personen bij de gemeente Soest aangegeven. Steeds staat ze als niet gehuwd in het bevolkingsregister.

Vanaf de lagere school is Andreas gaan werken bij mevrouw Steengracht.

Maria heeft als 15-jarige een betrekking gevonden in Utrecht. Er waren dus nog vier kinderen bij Christina thuis.

De Commissie van Administratie trekt zich waarschijnlijk ook het lot van moeder Christina en haar gezin aan. Zij mag als eerste tolgaarder (ster) optreden. Op 28 februari 1862 verhuist zij met de jongste vier kinderen naar de gemeente Zeist en trekt in het nieuwe tolgaardershuis aan de "Dolderschenweg". Ook de oudste zoon Andreas gaat met haar mee naar de tolgaarderswoning. Hij werkte al enige tijd bij mevrouw Steengracht maar overnachtte nog steeds bij zijn moeder. Christina Fox en haar 5 kinderen zijn dus de eerste bewoners in deze omgeving. Christina begint kort daarna met het innen van de tolgeden dus na februari 1862. Dat is een paar jaar later dan dat op het straatnaambord in Den Dolder is vermeld. Het was Christina die de eerste tolgeden inde en niet haar zoon Andreas.

De totale opbrengst van de tol in 1862 is f 94,32.

Ontvangsten

Opbrengst van de tol	f	94,32
Bijdrage van de gemeente voor aandeel	-	250,00
Bijdrage commissie voor tolhuis	-	885,00
Totaal	-	1229,32

Uitgaven

Nadelig saldo 1861	f	5,82
Druk en bindwerk	-	4,00
Onderhoud weg	-	77,90
Bouw tolhuis	-	885,00
Aflossing aandeel	-	250,00
Kamerhuur vergadering	-	6,00
Zegel dezer rekening	-	0,69
Totaal	f	1229,41

Nadelig saldo f 0,09

Aangezien er een negatief saldo is, gaat de gemeente Zeist de eerste aflossing van een aandeel betalen.

In het verslag is een bedrag van f 885,-- opgenomen voor de bouw van de tolgaarderswoning. De bouwkosten bedroegen echter f 885,21. Wie deze f 0,21 heeft betaald, is niet bekend. Waarschijnlijk de Commissie van Administratie, want deze heeft ook de gelden voor de tolgaarderswoning bijeengebracht.

De weg is amper in gebruik genomen en het eerste onderhoud meldt zich aan. Het blijkt dat de zandverstuivingen zandduinen gaan vormen over de weg. Deze moeten dan verwijderd worden. Kosten bedragen f 77,90. De overige bedragen spreken voor zich.

In 1863 wordt de spoorlijn Utrecht - Amersfoort voltooid. Op 4 juli wordt deze feestelijk geopend. Andreas Foks krijgt een baan als baanwachter bij de Nederlandsche Centraal Spoorweg Maatschappij en komt bij zijn moeder inwonen in de kleine tolgaarderswoning naast het spoor.

Harm Sok

De Familie van Bergenhenegouwen, deel drie

Uit de dagboeken van Kees van Bergenhenegouwen.

Een held op de heide

Tussen 1900 en 1910 ontstond er bij Den Dolder, de halteplaats van de Nederlandse Centraal-Spoorweg-Maatschappij, een heus buurtje. Voor de rest was er heide met in de verte een enkele woning en plaggenhut.

Plaggenhutbewoning vond men toen al uit de tijd, maar hier en daar was er nog wel een, zoals die in Soesterberg. Dat was een bijzondere, de bewoner was Hein Oremus, geboren te Schalkwijk in 1841. Kees wist met stelligheid te melden dat Hein een held was geweest! En dat klopte. Hij vocht tegen Garibaldi. Deze poogde van 1867 tot 1870 tevergeefs de paus uit het Vaticaan te verdrijven. Hein bestreed hem dapper maar ook werd hij onderscheiden doordat hij in Rome met doodsverachting heeft geholpen de slachtoffers van de cholera-epidemie een laatste rustplaats te geven. Aan een touw om het lichaam werd hij neergelaten om in de grafkelders de slachtoffers bij te zetten. Bij terugkeer op zijn basis in Oudenbosch, moest hij natuurlijk vertellen hoe alles gegaan was.

O, 't was niks geweest, zei Hein. Ik heb alleen maar de lijken netjes op een rijtje gelegd. Meer niet. Ondanks die roem schopte Hein het niet ver; hij bewoonde een plaggenhut. Op een schoolfoto uit 1910 staan Bram, Jan en Kees van Bergenhenegouwen, maar ook Hein Oremus, de zoon van een Zouaaf. Met zijn moeder leefde de jongen in de laatste plaggenhut van Soesterberg.

Het buurtje

De bewoners die Den Dolder bevolkten, leefden wel sober, maar waren beter gehuisvest dan Hein Oremus. Bij geboorte, ziekte en overlijden was de betrokkenheid in het buurtje groot, daarnaast werd er van achter de gordijntjes op elkaar gelet. Hoewel Kees zichzelf in zijn dagboek regelmatig terugfloot, bang dat hij roddelpraat schreef, heeft hij het gelukkig niet geheel kunnen nalaten. Om de bewoners terug te kunnen vinden, had hij een landkaartje met de huizen geschetst. Aangevuld met een adreslijst uit 1912 is een redelijk overzicht te geven over de bewoners van de Dolderseweg. De Paduaweg en Pleineslaan waren zandpaden, vallend onder de huisnummers van de Dolderseweg. De jagerswoning van de heer Kamerbeek was het laatste huis aan de noordzijde van de Dolderseweg. Hij was tot 1921 de jachttopziener over een gebied dat zich uitstreekte tot en met Den Engh, een streek waar de oude Andreas Fox al zo'n halve eeuw woonde.

Andreas Fox

De Familie Fox
Andreas Fox kreeg zijn eigen straatnaam. Zo is hij geëerd als eerste bewoner van Den Dolder. Met zijn vrouw beheerde hij voordien de tol en de spoorwegovergang. Hij sprak zeer tot de verbeelding van de broers Van Bergenhenegouwen. De mondelinge overlevering over Andreas vermeldt dat hij als bastaard van hoge komaf was. Zo had hij een dubbele naam Fox van Hees. Dat verklaart zijn bijnaam De Oude Hes. Die tweede naam zou hem zijn afgekocht, en daardoor kreeg hij waarschijnlijk ook de beschikking over een eigen woning. Met de dagboeken en enige foto's leverde Kees een belangrijke bijdrage ter nagedachtenis aan Andreas

Fox. De Foxen bepaalden voor een groot deel wat er in de buurt te beleven viel. Drie kinderen van Andreas woonden vlakbij hun ouders, dat waren Arie, Willem en Kee.

Arie

Arie was gehuwd met Rooie Gijsje van Nimwegen, maar als iemand het had over hun huis dan werd er altijd gesproken over het huis van Rooie Gijsje. (Verschillende Foxtelgen hebben de mooie donkerrode haardos die herinnert aan hun oma Gijsje.) Om bij hun huis te komen ging je door het bos van Spanje, dan linksom de Oude Amersfoortse Zandweg op. Na een paar honderd meter kwam je op de Hezer Engh, daar stond hun huis.

Arie en Gijsje hadden twee dochters en vijf zoons. Vier van hen bleven in Den Dolder.

Hun oudste dochter, Leentje huwde met Ab Blankenstein, zoon van de tolgaarder aan de Tolhuislaan. Dit echtpaar kwam later op de Pleineslaan no. 7 te wonen.

De oudste zoon, Gijs Fox, was werkzaam bij de PUEM. Vanaf de dertiger jaren woonde hij aan de Pleineslaan no. 63. Zijn enige zoon, Arie, was lichamelijk gehandicapt. Oud-Doldernaren zullen aan hem terugdenken, behendig rijdend met zijn vliegende Hollander, die hij cadeau kreeg van zijn oom Ab en tante Leentje.

Zoons Andries en Arie zijn elders gaan wonen. Jan Fox stichtte een loodgietersbedrijf aan de Bilderdijklaan in Bilthoven - Noord.

Geert Fox belandde op de Pleineslaan 20. Hij werkte aanvankelijk bij broer Jan. Daarna begon hij een eigen zaak en werd hij verkoper van huisbrandolie; in Den Dolder op het tijdstip dat de huishoudens massaal overstapten van kolen- op olieverwarming.

Cor Fox, de jongste dochter was gehuwd met Teus Gert. Zij woonden aan het parkje en hadden twee zoons. Cor is op jonge leeftijd overleden.

Willem.

Willem (Wip), was gehuwd met Anna Zeitveld. Nadat zij hun woning moesten verlaten door de bombardementen van 1940, is hij met zijn gezin naar Zeist verhuisd. Hij was tuinman en houtvester in het bos van Spanje, het tegenwoordige landgoed Den Engh. Hun kinderen waren Jan, Jansje en Willie.

Kee.

Kee Fox nam bij Kees toch een bijzondere plaats in als hij schrijft: Bij oude Fox was nog een dochter in huis, die Kee heette. Kee was attractief

voor mannen waarvan er regelmatig over de vloer kwamen; maar vrouwen deed ze niet. Ook niet toen ze een baby kreeg. Zij woonde nog bij Andreas in. Die werd aangesproken met Groffie en zijn vrouw met Grootje. Moeder en dochter gingen er altijd op uit om hout te verzamelen om dit bij het huis op te stapelen, tussen de bedrijven door werd het gezaagd en gehakt tot kachelhout; steenkool was er wel maar voor het volk onbetaalbaar. Trouwens men vond dat hout beter brandde dan kolen. Toen kwam er op een keer een koloniaal uit Indië, dat bleek nu de grote liefde van Kee, ze huwden en kregen nog een dochter, Leentje. Die koloniaal was Koen van Nimwegen, Rooie Koen. (Broer van Rooie Gijsje!) Koen verdiende zijn brood als baanwerker in de ploeg bij de Spoorwegen. Zij woonden aan de Pleineslaan no.9. Ook Kee haar zoon kreeg de naam van Nimwegen.

Dochter Leentje, dat werd de echtgenoot van Bram Boris; ook een bekende naam aan de Pleineslaan.

De Schoonzusters

Kee Fox kon volgens Kees het maar matig vinden met haar schoonzus, die Anna van Zeitveld uit de Strooien Buurt in Zeist. Hun ruzies en gebakkelei ging doorgaans over de kinderen, die waren het zelf al gauw weer vergeten maar de moeders wisten niet van stoppen, het was een doorlopende voorstelling. De vrouw van Arie Fox, Rooie Gijsje van de

Hezer Engh deed dan ook een duit in het zakje. Maar tante Anna domineerde het gehele front en deelde uiteindelijk de lakens uit. Ook haar familie viel niet uit te poetsen, als zij er waren dan wist dat de hele omgeving, van verre was het al te horen, dat de familie "Thuis van Zeist" op bezoek was. Nee, om Anna kon je niet heen, als ze iemand bij de pomp ontwaarde dan kwam ze onmiddellijk met een waterketeltje aanzetten, natuurlijk om dit te vullen.

Op de terugweg verloor ze vervolgens de gehele inhoud, klaar voor de volgende klant! De teruggekeerde koloniaal hield zich altijd buiten dat gekrakeel en Wip zei nooit iets want Anna was de baas. Wip ging onverstoorbaar door met houtzagen of met werk in zijn tuin. Bij de familie Van Bergenhengouwen werd een koe gekocht.

De koe

Kees schrijft over hun kwekerij: ondanks de oorlog van 14-18 maakten de bedrijfsresultaten het mogelijk zich een koe aan te schaffen. Kees Schoonhoven, wonend achter in de hei, wist in Soest een merakels best beestje voor maar 400,- gulden. Vader had er wel oren naar, hij betaalde Schoonhoven het geld en zoon Kees mocht mee om de koe op te halen, hij zal toen zo'n jaar of twaalf zijn geweest. Schoonhoven stak het geld in de broekzak of het een pakje tabak was en ging op weg. Volgens Kees heeft Schoonhoven gedurende de hele tocht geen enkele maal in zijn broekzak gevoeld of het geld er nog wel was, het was een wonder. Eerst moest hij nog even aan bij Pele Hornsveld, die woonde in de richting van het Hanggat. Pele had een verversingsgelegenheid voor langskomende fietsers, de naam hiervan was: "De eerste aanleg". Hij scheen op onze komst te zijn voorbereid want hij ging meteen mee. Verderop, richting Wiekslot werd er nog eens koffiedronken bij een zekere Broek maar uiteindelijk bereikten ze het doel van de tocht. De koop was snel geregeld want weldra ging het met de koe richting Den Dolder. Op de terugweg werd ik halverwege naar voren gestuurd om de koe bij het lijntje vast te houden, de mannen liepen samen achter. Ik voelde me een hele piet, zo vooraan met dat grote beest achter me. We brachten de nieuwe aanwinst in volle glorie het erf op en stationeerden haar in de grote schuur waar we al een plaats hadden voorbereid. In de loop van de middag hoorde ik dat vader helemaal niet zo blij was. Toen hij Pele erbij zag, zat het hem al niet lekker, Pele lag hem niet. En nu bleek dat de boer de koe alleen had willen meegeven als er nog vijftig gulden bijbetaald werd. Dat had Schoonhoven toen maar zolang uit eigen zak voorgeschoten. Vader geloofde er geen bliksem van en was ervan overtuigd

dat het doorgestoken kaart was met Pele. In Kees Schoonhoven had hij meer vertrouwen, die kwam evenals zijn broer Piet nog wel eens aanlopen. Hij heeft die vijftig gulden toch maar betaald, wij hadden een koe en wat maakt dan vijftig gulden uit. De stal was met zorg in orde gemaakt met turfmolm op de vloer, er werd op een flinke mesthoop gerekend, vlugger dan vroeger met de geiten.

Met zoveel groenteoverschot op het land meenden we maandenlang voer te hebben, te beginnen met de pronkers die zo'n beetje afgelopen waren wat de oogst betreft. Dat was weg in een paar dagen. Daarna volgden de kleine groene kooltjes, foetsie in één week. De winterwortels waren binnen een paar weken door de koe geconsumeerd. 't Ja was allemaal leuk bedacht, de koe gaf wel vier liter melk per dag!

Al spoedig bleek dat de melkproductie van het dier terugliep tot een hoeveelheid waarvoor je net zo goed een melkgeit kon nemen. Dat was nooit de opzet geweest. Er werd een veehandelaar om een bod gevraagd, die begon de kwaliteit van het dier zodanig af te kammen dat er slechts een opbrengst van 180,- gulden overschoot; alleen dan als we haar zelf aan het abattoir aan de Amsterdamsestraatweg te Utrecht afleverde. De moraal; het was oorlog en iedereen scharrelde er wat bij. Alles even voordelig.....voor de gewiekste.

Kleine pioniers van Den Dolder

Nadat in 1914 Jan Elsendoorn vertrokken was naar Soesterberg, betrok Van 't Hoog diens woning bij de spoorbomen. Van 't Hoog had op zijn werk bij De Duif Zeepfabrieken een ongeluk gehad en daarbij een been gebroken. Met één weekloon werd hij naar huis gebracht. Verder moest hij het maar zien te redden. Eerder had hij in een schoenmakerij gewerkt en met de opgedane kennis ging hij schoenen repareren. Al na enige maanden moest hij er weer uit wegens de sloop van zijn huis. Hij vertrok naar de Korte Bergweg in Huis ter Heide. Maar de naam Van 't Hoog kwam terug in Den Dolder, ook weer een schoenmaker, zijn zoon. Deze woonde aan de Dolderseweg-noordzijde. Er waren vast veel schoenzolen te lappen want vanaf de jaren twintig had Den Dolder drie schoenmakers!

Bij het station had de oude Jan van Ede een uitspanning voor passanten. De naam was: Verversingslokaal Dennenoord. Apeldoorn, buur van het verversingslokaal, wist voor veel problemen een oplossing. Zo leverde hij aan Van Berghenegouwen een zwaar model fiets met bagagedrager voorop.

Die fiets diende ook als vervoermiddel op zondag. Apeldoorn werd fietmaker.

Van Luin kwam kort na 1909 naar Den Dolder. Hij startte met een kruidenierszaak, vervolgens begon hij een bloemisterij. Ook bezat hij de eerste fietsenstalling van Den Dolder.

Veel mensen in de omgeving waren in dienst bij de grote landgoedbezitters. Toen deze een deel van hun gronden lieten verkopen, versnipperden deze ten behoeve van zomerverblijven voor gefortuneerde stedelingen. Er kwam volop werk in de aanleg en onderhoud van tuinen en verblijven. Het leek een groeimarkt voor de startende ondernemers!

Een van hen was Ab Pul, tuinaanlegger en bloemist. Hij woonde aan de Tolhuislaan, hoek Julianalaan. Volgens hem was de intrede van de telefoon fataal, zijn advies was: Telefoon man, dat moet je nooit doen, dan heb je nooit meer rust.

Dirk Altena woonde achter bij Veldlust. Daarvoor was hij tuinknecht op boerderij Staalwijk aan de Soestdijksestraatweg geweest. Zijn werkgeefster, Mejufvrouw Staal, was de laatste telg van dat geslacht en bij haar dood in 1915 liet zij het huis en de grond na aan haar koetsier-huis-knecht N. Dorrestein. De rest van haar vermogen schonk zij aan de kerk van de Vuursche en aan de overige personeelsleden waaronder Dirk Altena. Dirk kocht daarvan een stuk grond en ging pionieren op de Hezer Engh. Op de Vuursche verlaagden de kerkvoogden uit vreugde de hoofdelijke omslag voor alle gemeenteleden. Alleen N. Dorrestein werd wegens verkregen rijkdom hoger aangeslagen, van vier naar vijftig gulden. Hij vertrok spoedig naar elders, wat begrijpelijk is. Dirk Altena betrok de woning naast Andreas Fox.

Daar Kees een aantal oude Doldernaren, waaronder de familie Fox, in zijn verhalen deed herleven, is dit artikel voorgelegd aan enige achterkleinkinderen van Andreas Fox. Zij vonden het leuk, maar er moest wel vermeld worden dat hun familieleden, genoemd in dit verhaal, toch wel zeer aan elkaar waren verknocht. Tot hoge leeftijd kwamen ze vaak bij elkaar, babbelend over die goeie ouwe tijd.

Jan van Dijk

Eene School met den Bijbel (2)

Hoewel de heer Kat "gezond is doch een zwak lichaamgestel" blijkt te hebben, wordt toch besloten hem vast te benoemen en hem

"eene verklaring te doen tekenen, dat hij na ontvangst van eene schriftelijke aanzegging van het bestuur zijn ontslag zal nemen, zoodat hij uiterlijk drie maanden na ontvangst, zijne betrekking zal hebben verlaten."

Op 9 april 1907 zit de heer Prang de vergadering voor. Als eerste agendapunt wordt het schrijven van mejuffrouw Van den Berg behandeld,

"waarin zij in overweging geeft om verandering te brengen in de regeling van lesuren voor nuttige handwerken, aangezien naar hare meening, dat onderwijs bij de tegenwoordige regeling geen goede resultaten kan afwerpen. Vooral ook omdat Zaterdags zoo weinig kinderen de lessen bijwonen. Opgemerkt wordt dat het onderwijs in handwerken zeer zeker niet aan deze verwachting beantwoordt. Meermalen toch kwam het voor dat kinderen, van handwerkles thuiskomend, zoo goed als niets aan hun werk hadden gedaan, terwijl indien er iets gedaan was, dit soms van dien aard was dat de ouders het weder moesten uittrekken. Wat het niet komen op Zaterdag betreft, wordt opgemerkt dat vele ouders hun kinderen thuis houden omdat deze, zooals zij zeggen toch niets leeren. Besloten wordt om de tegenwoordige regeling voor het handwerken voorloopig te bestendigen, wyl naar het oordeel van het bestuur die regeling goede resultaten kan opleveren, indien de lesuren goed besteed worden. Den secretaris wordt opgedragen Mej. v/den Berg in dien geest te antwoorden en haar op het hart te drukken al het mogelijke te doen om de kinderen meer vorderingen te doen maken. De secretaris stelt voor om dit antwoord aan het oordeel van alle bestuursleden te onderwerpen, alvorens het te verzenden, waartoe wordt besloten."

Het is merkwaardig, dat deze zaak kennelijk geheel buiten het hoofd der school om wordt geregeld; zijn mening wordt niet eens gevraagd.

"Nu komt ter sprake van ouders te de Bilt wonende, om hunne kinderen die met de nieuw begonnen cursus op school zijn gekomen, vrij spoorabonnement te willen geven. Hieromtrent wordt besloten dit enkel te geven aan die kinderen, die reeds broertjes of zusjes op eenige school hebben en aan hen die nog geen broertjes of zusjes op eenige school

hebben. Doel ervan is te voorkomen dat ouders hunne kinderen die te de Bilt of elders school gaan, daaraf nemen en enkel voor het gemak hierheen zenden...."

Wegens ongesteldheid van den Heer G. Kat, heeft deze al eenigen tijd de school niet kunnen bezoeken en is hij zelfs naar zijn ouders te Kampen vertrokken. Het blijkt dat die ongesteldheid nogal van ernstigen aard is, waarom den secretaris wordt opgedragen aan den heer Kat het adres te vragen van zijn geneesheer, opdat het bestuur bij deze zal kunnen informeren omtrent den vermoedelijken duur enz. der ziekte."

In de vergadering van 15 april 1907 worden maar heel weinig zaken besproken. Het enige van belang is

"een schrijven van het hoofd der school naar aanleiding van de brief van het Bestuur aan Mej. van den Berg, waarin hij schrijft dat de minder goede vorderingen van de kinderen in handwerken ook zijn oorzaak vindt in de vele meisjes van verschillende leeftijd en met verschillend werk, hetwelk door het bestuur wordt beaamd."

Op 2 mei 1907 staat er maar een enkel punt op de agenda.

"Ingekomen is een tekening en begrooting van de firma J. Abbing & Zn te de Bilt, betreffende aanleg tuin van het Hoofd der School, ten bedrage van f 108,-. Na eenige bespreking wordt besloten het Hoofd f 60,- voor den tuin toe te staan, en kan hij die dan doen aanleggen zooals hij verkiest, mits niet minder dan dat bedrag besteed worde. Bij eventueel vertrek van Hoofd, blijft alle beplanting aan de Vereeniging. Hierna blijft niets meer te behandelen over."

De vergadercultuur was toen kennelijk heel anders dan nu.

Ook op de vergadering van 4 juli wordt maar een enkel punt behandeld.

"Doel van deze vergadering is enkel om te behandelen het geven f 50,- 's jaars verhooging van salaris aan den Heer G. Kat, wegens volbrachte 3 jarigen diensttijd. Het Hoofd der School heeft omtrent zijn werk gunstig gerapporteerd, zoodat wordt besloten den Heer Kat den verhooging te geven."

De heer Kat blijft de gemoederen bezig houden, want ook de eerste vergadering na de zomervakantie op 19 september is helemaal aan hem gewijd.

"De reden van de deze vergadering is het plotselinge vertrek van den onderwijzer G. Kat, die wegens ziekte, naar zijn ouders te Kampen is vertrokken, zonder 't bestuur of H.d.S. te waarschuwen. De secretaris leest voor een brief van den vader van den Heer Kat, waarin deze mededeeling doet van de ziekte zijns zoons en waarin hij de hoop uitspreekt dat hij spoedig moge genezen zijn. De voorzitter deelt mede dat de Heer Kat hem medegedeeld heeft dat hij, volgens zijn geneesheer, lijdende is aan tuberculose en minstens 6 maanden rust moet nemen. Verwacht werd dat hijzelf ontslag zou vragen, doch nu dit niet is geschied, wordt besloten hem met ingang van 1 Januari 1908 eervol ontslag te verleenen. Hij zal echter alsnog in de gelegenheid worden gesteld zelf ontslag aan te vragen, mits voor 23 September a.s.

Omtrent de oproeping voor onderwijzer wordt besloten deze te doen plaatsen in de Nederlander, met aanmelding voor 25 September a.s."

In de marge (op de volgende bladzijde):

"De Heer Kat heeft geen gebruik gemaakt van de gelegenheid hem geboden om zelf ontslag aan te vragen."

Het plotselinge vertrek van de heer Kat betekent wel dat het bestuur nu veel vaker moet vergaderen i.v.m. de vervulling van de ontstane vacature.

"Vervolgens deelt hij (de secretaris) mede dat 9 sollicitatie-brieven zijn ingekomen, terwijl nog 5 personen inlichtingen gevraagd hebben, welke inlichtingen bereids zijn verstrekt. De brieven worden voorgelezen, alsmede de reeds ingekomen informatie. Besloten wordt om morgen weder te vergaderen, omdat verwacht wordt dat dan de overige informatie wel zullen zijn ingekomen.

Naar aanleiding van een circulaire, uitgaande van eene Commissie uit den Schoolraad en Unie om den Heer R. Derksen, secretaris van den Schoolraad, bij zijn 50 jarig onderwijzersjubileum een aandenken te vereeren, wordt besloten hiervoor f 3,- bij te dragen."

Inderdaad de volgende dag al wordt weder vergaderd.

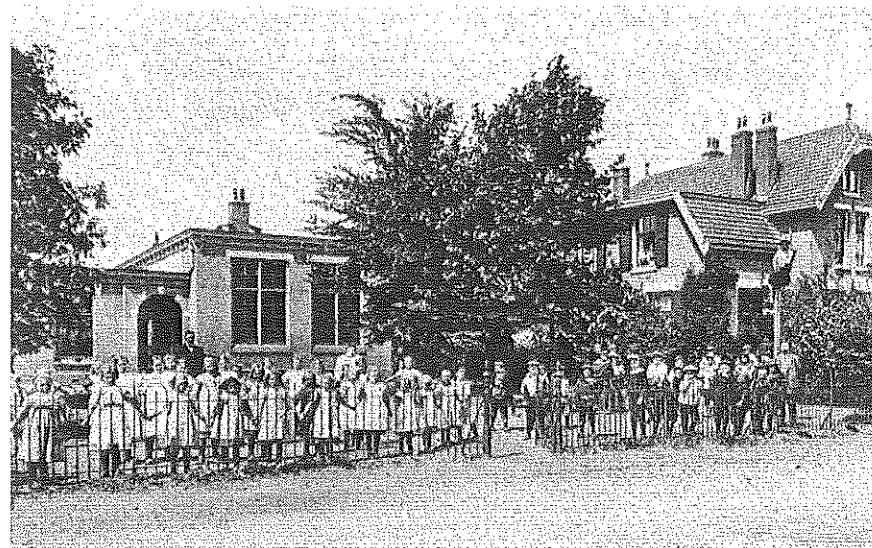
"De ingekomen brieven worden voorgelezen en daarna het volgende 5 tal opgemaakt: A. Leenhouts, Breda, D. Kuit, Vorden, W. Bijkerk, Peperga, M. ter Stal, 't Loo bij Apeldoorn en A.J. van Drongelen te Gorkum. De Heeren Pleines, Schuitemaker en Schouten zullen Maandag 30 Sept. De Heeren Kuit en ter Stal bezoeken."

Het sollicitatietraject verloopt zo voorspoedig dat al op 3 oktober 1907 de commissie de kandidaat kan voordragen.

"De Heer Kuit van Vorden had aangeboden alhier proefles te komen geven, terwijl de Heer Leenhouts van Breda per telegraaf was aangezocht dit ook te doen. Allen waren het er over eens dat de Heer Kuit de voorkeur verdiende, terwijl ook de Heer Schuitemaker in dien zin adviseerde. Met algemene stemmen werd daarom besloten te benoemen den Heer D. Kuit te Vorden. Voorts wordt besloten om den Heer Schuitemaker met ingang van 1 October f 50,- 's jaars verhooging van salaris toe te kennen wegens op dien datum volbrachten 8 jarigen diensttijd als Hoofd, overeenkomstig zijn salaris regeling. Aan Mej. B. van den Berg, die slechts 2% van haar salaris was afgehouden, terwijl dit 3 % moet zijn, werd voor dit jaar die 1% a f 6,- geschonken."

Ruim drie maanden later, op 15 januari 1908, wordt

"na bespreking vastgesteld de akte van benoeming en salarisregeling van de nieuw benoemden onderwijzer de Heer D. Kuit, die 1 Februari a.s. in functie hoopt te treden."

School met den Bijbel omstreeks 1914 (Uit het boekje "Den Dolder in oude ansichten van Van de Poll-Stichting)

Op de "Algemeene Vergadering" op 31 januari 1908

"zijn 25 personen aanwezig, zoowel mannen als vrouwen. De Voorzitter opent de vergadering en laat lezen Jes. 55., waarna hij vooraan in 't gebed. Hierna brengt de penningmeester verslag uit, waaruit blijkt dat er jaarlijks een tekort is van f 1300,-, welk tekort dus door onzen Voorzitter wordt bijgepast.....

zoals reeds vroeger medegedeeld is door den Heer Chr. Pleines aan de Vereeniging toegezegd een som van f 10.000,- (tien duizend gulden), opdat de rente zou kunnen dienen tot voortzetting der school. Dan zou echter een der onderwijskrachten moeten vervallen, en dit moet noodwendig ongunstig op het onderwijs werken. En om dat nu te voorkomen wordt op het vormen van een reservefonds aangedrongen.....

Alle ouders van alhier schoolgaande kinderen zullen een biljet thuis krijgen, waarop zij zich vrijwillig verbinden om voor elk schoolgaand kind een zeker bedrag per week te zullen betalen, te beginnen met Maandag 3 Februari a.s.....

Het aannemen van nieuwe leerlingen heeft behoudens uitzonderingen, enkel 1 April plaats, terwijl een maand tevoren aan het Hoofd der School moet worden kennis gegeven.....

Een der aanwezigen vraagt of er ook gelegenheid zal zijn tot koepok-inenting. Bij rondvraag blijkt dat daarvoor 8 kinderen in aanmerking zouden komen, en deelt de Voorzitter mede dat daar toe aan de school gelegenheid zal zijn in het begin van Maart a.s.

Bij de vraag van de Voorzitter of iemand nog iets in 't midden heeft te brengen, deelt de Heer Schuitmaker mede, dat hij bereid is om, na het overlijden van den Heer Pleines, elk jaar f 50,- bij te dragen zolang hij aan onze school werkzaam is."

Voorwaar een nobele geste van de heer Schuitmaker! Uiteraard mag wat dat betreft ook de bijdrage van de heer Pleines niet onvermeld blijven. Heel terecht is het, dat naar hem een straat is genoemd. Mijns inziens is dat toch wat magertjes, gezien de vele inspanningen die deze unieke man zich heeft getroost voor de Dolderse gemeenschap. Wie reageert?

Rob Haars

Remia Den Dolder Sauzenstad

Remia
maakt dat het smaakt

De gezelligste tafel van Nederland